

URL <https://www.simplypsychology.org/bronfenbrenner.html>[in English].

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2026

Прорецензовано 4.05.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 376.011.3-051: 005.336.6: 355.01

Марина Омельченко,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

neckaa87@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-8292-1791

Scopus ID: 57615382000

Maryna Omelchenko,

Doctor of Psychological Sciences,
Professor of Department of Special Education and Inclusion,
Donbas State Pedagogical University

Олена Мамічева,

доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри спеціальної освіти та інклюзії
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

lena_sk_74@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-5299-7939

Scopus ID: 57312959300

Olena Mamicheva,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Head of the Department of Special Education and Inclusion
Donbas State Pedagogical University

Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет»,
вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ,
Донецька обл., Україна, 84116

Donbas State Pedagogical University,
19, st. General Batyuk, Slovjans'k,
Donetsk region, Ukraine, 84116

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ФАХІВЦЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

TRANSFORMATION OF THE PROFESSIONAL IMAGE OF A SPECIAL EDUCATION SPECIALIST IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Анотація. У статті досліджено трансформацію професійного іміджу фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного стану, що зумовлює кардинальні зміни в його змістовному та структурному спрямуванні. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей змін професійного іміджу та визначення його ключових компонентів у сучасних кризових умовах. Застосовано теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення та порівняння існуючих підходів до проблеми формування іміджу педагога. Встановлено, що професійний імідж фахівця спеціальної освіти є багатокомпонентною системою, яка включає когнітивну, емоційно-ціннісну, поведінкову, візуальну та цифрову складові, які взаємодіють та визначають цілісність професійного образу. Умови воєнного стану зумовили посилення ролі цифрової компетентності, стресостійкості, гнучкості та здатності до швидкої адаптації, що суттєво впливає на перебудову професійної ідентичності педагога та характер його професійної взаємодії з учасниками освітнього процесу. Виявлено, що дистанційні форми роботи обмежують безпосереднє сприйняття невербальних компонентів іміджу, однак водночас підвищують значущість цифрової самопрезентації, культури онлайн-комунікації та візуальної репрезентації фахівця у віртуальному просторі. Це зумовлює зміну акцентів у формуванні професійного образу та підсилює роль технологічної складової педагогічної діяльності. Наукова новизна роботи полягає у виокремленні специфічних трансформацій професійного іміджу в умовах воєнного контексту та комплексному розгляді його компонентної структури з урахуванням сучасних освітніх викликів. Отримані результати мають практичне значення для удосконалення підготовки фахівців спеціальної освіти, розвитку їх професійної компетентності, формування ефективних стратегій самопрезентації та підтримки професійної стійкості в умовах кризових ситуацій і підвищеного навантаження.

Ключові слова: воєнний стан; діти з особливими освітніми потребами; професійний імідж; спеціальний педагог; фахівець спеціальної освіти.

Abstract. The article examines the transformation of the professional image of a special education specialist under martial law, which causes radical changes in its substantive and structural direction. The

purpose of the study is to theoretically substantiate the features of changes in the professional image and determine its key components in modern crisis conditions. A theoretical analysis of scientific sources, generalization and comparison of existing approaches to the problem of forming the image of a teacher are applied. It has been established that the professional image of a special education specialist is a multi-component system that includes cognitive, emotional-value, behavioral, visual and digital components that interact and determine the integrity of the professional image. The conditions of martial law have led to an increase in the role of digital competence, stress resistance, flexibility and the ability to quickly adapt, which significantly affects the restructuring of the teacher's professional identity and the nature of his professional interaction with participants in the educational process. It was found that remote forms of work limit the direct perception of non-verbal components of the image, but at the same time increase the significance of digital self-presentation, online communication culture and visual representation of a specialist in virtual space. This leads to a change in emphasis in the formation of a professional image and strengthens the role of the technological component of pedagogical activity. The scientific novelty of the work lies in the identification of specific transformations of the professional image in the conditions of a military context and a comprehensive consideration of its component structure taking into account modern educational challenges. The results obtained have practical significance for improving the training of special education specialists, developing their professional competence, forming effective self-presentation strategies and supporting professional resilience in crisis situations and increased workload.

Key words: martial law; children with special educational needs; professional image; special educator; special education specialist.

Актуальність дослідження. Актуальність теми трансформації професійного іміджу фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного стану зумовлена істотними змінами в освітньому середовищі та зростанням соціально-психологічного навантаження на педагогів. Воєнні реалії актуалізують потребу в переосмисленні ролі спеціального педагога як фахівця, що забезпечує психолого-педагогічну підтримку дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). У таких умовах професійний імідж педагога набуває нових характеристик, пов'язаних із гнучкістю, стресостійкістю, цифровою компетентністю та готовністю працювати в кризових ситуаціях. Відтак дослідження цієї проблематики є важливим для підвищення ефективності професійної діяльності та розвитку системи спеціальної освіти в цілому.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема професійного іміджу педагога вже тривалий час перебуває у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, у працях М. Навроцької, Н. Савченко,

С. Томіліної (Навроцька, 2014; Савченко, 2018; Томіліна, 2006) розкрито сутність поняття «професійний імідж», його структуру та функції в педагогічній діяльності. Дослідниці визначають імідж як цілісний соціально-психологічний образ фахівця, що формується на основі його професійних і особистісних якостей. Подальший розвиток проблематики відображено у дослідженнях С. Білозерської, Л. Куземко, О. Лебідь, О. Столярчук, де обґрунтовано складові професійного іміджу педагога, етапи його формування та роль «Я-образу» у професійній діяльності (Білозерська, 2022; Куземко, 2020; Лебідь & Олійник, 2025; Столярчук, 2017). Вченими доведено, що імідж є важливою складовою професійної компетентності та чинником ефективності педагогічної взаємодії.

Сучасні наукові розвідки акцентують увагу на умовах і чинниках формування професійного іміджу в нових соціокультурних реаліях. Так, С. Білозерська досліджує аксіологічні засади формування професійного іміджу майбутнього педагога, зокрема визначає роль ціннісних орієнтацій, аксіологічних домінант та духовно-моральних установок у становленні особистості вчителя, підкреслюючи значущість інформатизації, креативності, інтеркультурної комунікації та суб'єктного розвитку студента як ключових чинників цього процесу (Білозерська, 2022: 135).

Науковці О. Писарчук та Л. Присяжнюк аналізують фактори розвитку іміджу в умовах сучасної школи, зокрема вплив освітнього середовища та суспільних очікувань (Писарчук, 2018; Присяжнюк & Кук, 2019).

Окремі аспекти проблеми розкрито у працях Л. Біличенко, де професійний імідж розглядається як міждисциплінарний феномен, що поєднує психологічні, педагогічні та управлінські характеристики (Біличенко, 2023). Водночас проблема трансформації професійного іміджу фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного стану залишається недостатньо розробленою у сучасному науковому дискурсі, що обумовлює підвищений інтерес до її ґрунтовного вивчення та визначає актуальність подальших наукових розвідок у зазначеному напрямі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та аналізі процесу трансформації професійного іміджу фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного стану, визначенні його ключових компонент та чинників змін.

Методи дослідження охоплюють теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблем професійного іміджу та спеціальної освіти, узагальнення та систематизацію наукових підходів до його трансформації в умовах воєнного стану. Також застосовано порівняльний аналіз для виявлення змін у професійній діяльності фахівця спеціальної освіти в кризових умовах. Використано методи синтезу та абстрагування для визначення структурних компонент професійного іміджу.

Результати дослідження. Професійний імідж розглядаємо як цілісний образ фахівця, який формується у сприйнятті суспільства на основі його професійної діяльності, комунікативної поведінки та особистісних характеристик. Професійний імідж фахівця спеціальної освіти є складною багатокомпонентною системою, що включає: когнітивну, емоційно-ціннісну, поведінкову, візуальну і цифрову компоненти.

Узагальнення наукових підходів до розуміння сутності професійного іміджу, а також результати теоретичного аналізу дають підстави для більш детального розгляду його структурних компонент із позицій авторського осмислення.

Когнітивна компонента професійного іміджу фахівця спеціальної освіти відображає рівень його професійної підготовки, глибину спеціальних, психолого-педагогічних і методичних знань, а також здатність ефективно застосовувати їх у практичній діяльності. Це наявність відповідної фахової освіти, обізнаність із сучасними науковими підходами до навчання і розвитку дітей з ООП, володіння корекційно-розвитковими методиками. Важливим показником для професійного іміджу є систематичне підвищення кваліфікації через участь у тренінгах, вебінарах, професійних спільнотах, а також здатність до самоосвіти й професійної рефлексії. Когнітивна складова також проявляється у якості планування та реалізації освітнього процесу, результативності корекційної роботи, досягненнях учнів і вмінні адаптувати зміст навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини.

Емоційно-ціннісна компонента професійного іміджу фахівця спеціальної освіти відображає систему його професійних і гуманістичних цінностей, ставлення до дитини як до унікальної особистості, а також рівень емпатії, толерантності та етичної відповідальності. Все це проявляється у характері взаємодії з дітьми, батьками та іншими учасниками освітнього процесу, зокрема у здатності будувати довірливі, партнерські стосунки, підтримувати психологічний комфорт і безпечне середовище. Важливим індикатором даної компоненти є також публічна поведінка фахівця, зокрема у соціальних мережах, де відображаються його професійні позиції, ціннісні орієнтири, культура спілкування та дотримання педагогічної етики. Емоційно-ціннісна складова визначає стиль професійної взаємодії, рівень емоційної стійкості та здатність ефективно діяти в умовах стресу і невизначеності. Все це суттєво впливає на довіру до фахівця та позитивне сприйняття його професійного іміджу.

Цікавим і водночас суперечливим аспектом формування професійного іміджу фахівця спеціальної освіти є співвідношення його особистого життя та публічної професійної репрезентації. З одного боку, фахівець має право на приватність, самовираження, власний стиль одягу, способи проведення дозвілля та ведення особистих сторінок у соціальних мережах. З іншого боку, ці прояви дедалі частіше стають об'єктом суспільної оцінки та безпосередньо впливають на сприйняття його професійного іміджу, рівень довіри з боку батьків і колег. Показовою у даному контексті є історія виховательки з Рівненщини, яку було звільнено через опубліковані у соціальних мережах фотографії в купальнику, що були розцінені адміністрацією як «аморальна поведінка», однак суд визнав таке звільнення незаконним і зобов'язав виплатити компенсацію. Цей випадок актуалізує проблему меж між особистим і професійним у діяльності педагога та засвідчує необхідність переосмислення критеріїв оцінювання його іміджу в сучасному цифровому суспільстві (Копанєва, 2023).

Логічним продовженням розгляду структурних складових професійного іміджу є звернення до поведінкової компоненти як практичного вияву сформованих знань, цінностей і установок фахівця спеціальної освіти. Поведінкова компонента професійного іміджу спеціального педагога відображає

реальні способи його професійної діяльності та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, зокрема стиль спілкування, педагогічну тактику, здатність до саморегуляції та прийняття рішень у складних ситуаціях. Поведінка є практичним втіленням когнітивної та емоційно-ціннісної складових, оскільки саме у поведінці проявляються знання, переконання і професійні цінності фахівця. Водночас особливої уваги потребує проблема можливого розходження між декларованими цінностями та реальною поведінкою, що негативно позначається на цілісності професійного іміджу та рівні довіри до педагога. Такі суперечності проявляються як у безпосередній професійній діяльності, так і в публічній поведінці, зокрема у цифровому просторі. Як приклад можна навести ситуації, коли задекларовані фахівцем гуманістичні цінності, толерантність і повага до особистості не узгоджуються з його комунікативними практиками або змістом публікацій у соціальних мережах, що можуть містити некоректні висловлювання, демонстрацію упередженості чи недотримання професійної етики. У таких випадках формується когнітивний дисонанс між очікуваним і реальним образом педагога, що негативно позначається на рівні довіри до нього як до фахівця.

Візуальна компонента професійного іміджу фахівця спеціальної освіти охоплює зовнішній вигляд, стиль одягу, манеру самопрезентації та загальну культуру візуального самовираження педагога. Зовнішній образ фахівця, як правило, сприймається як відображення його професійної культури, організованості та ставлення до власної діяльності. У контексті спеціальної освіти візуальний компонент має бути стриманим, естетично виваженим і відповідати професійно-етичним нормам, що сприяє створенню атмосфери довіри та психологічного комфорту для дітей з ООП.

Важливим уточненням у межах візуального компонента є врахування специфіки сприймання дітей з ООП, для яких надмірно яскраві, контрастні або перевантажені деталями елементи зовнішнього вигляду педагога ризикують виступити додатковим відволікаючим фактором. Зокрема, надлишок декоративних прикрас, складні візерунки в одязі або різкі візуальні акценти ускладнюють концентрацію уваги дітей, які мають когнітивні труднощі. У цьому

контексті важливого значення набуває принцип функціональності зовнішнього вигляду, що передбачає використання зручного, практичного одягу, який не обмежує рухів педагога та забезпечує його активну взаємодію з дитиною в різних видах діяльності.

Окремо треба підкреслити аспект безпеки та психологічного комфорту: нейтральний, спокійний візуальний образ педагога сприяє зниженню рівня тривожності у дітей та створенню стабільного освітнього середовища. Відтак візуальна компонента має естетичне і корекційно-розвиткове значення у професійній діяльності фахівця спеціальної освіти.

Цифрова компонента професійного іміджу фахівця спеціальної освіти відображає рівень володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями та здатність ефективно інтегрувати їх в освітній і корекційно-розвитковий процес. Він передбачає вміння працювати з освітніми платформами, цифровими ресурсами, інтерактивними інструментами, а також адаптувати навчальний матеріал до дистанційного та змішаного форматів навчання. В умовах воєнного стану значущість цифрової компетентності суттєво зростає, оскільки зумовлює безперервність освітнього процесу для дітей з ООП незалежно від місця їх перебування. Важливим аспектом є також дотримання цифрової педагогічної етики, зокрема відповідальне використання соціальних мереж, захист персональних даних здобувачів освіти та формування позитивного професійного онлайн-іміджу.

У контексті спеціальної освіти професійний імідж фахівця також значною мірою визначається його здатністю ефективно працювати в умовах мультидисциплінарної команди, до складу якої входять психологи, логопеди, дефектологи, асистенти вчителя та інші фахівці супроводу. Ефективна взаємодія вимагає від спеціального педагога високого рівня комунікативної культури, вміння координувати спільні дії, узгоджувати цілі корекційно-розвиткової роботи та забезпечувати комплексний підхід до підтримки дитини з ООП.

Позитивно впливає на імідж також і конструктивна взаємодія з батьками, яка ґрунтується на партнерстві, довірі, емпатії та відкритості до діалогу, що дозволяє об'єднати зусилля сім'ї та закладу освіти. Окремого значення набуває здатність

педагога проєктувати та реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію дитини, враховуючи її особливості розвитку, потенційні можливості та освітні потреби.

Воєнний стан суттєво трансформував умови професійної діяльності фахівців спеціальної освіти, зумовивши необхідність оперативної адаптації до нових освітніх реалій та посилення ролі педагога в умовах підвищених соціальних і професійних викликів.

Серед основних викликів можна виокремити: нестабільність освітнього середовища; вимушене переміщення учасників освітнього процесу; необхідність організації дистанційного навчання; зростання психологічного навантаження; обмеженість ресурсів.

В умовах нестабільного освітнього середовища педагог змушений демонструвати гнучкість, оперативність у прийнятті рішень та здатність ефективно діяти в ситуаціях невизначеності. Суспільство очікує, що педагог зможе забезпечити безперервність освітнього процесу навіть за умов відсутності світла, обмеженого доступу до інтернету та нестабільного зв'язку, оперативно адаптуючи форми й методи навчання до наявних можливостей.

Обсяг професійної роботи фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного стану суттєво збільшився, а це призводить до того, що в межах робочого часу не завжди вдається повноцінно вирішити всі професійні завдання. Педагог змушений продовжувати підготовку матеріалів, комунікацію з батьками та планування індивідуальної роботи з дітьми поза основним робочим часом. Інтенсивність професійного навантаження підсилюється та впливає на загальне сприйняття його професійної ролі як високовідповідальної і багатофункціональної.

Зростання професійного навантаження фахівця спеціальної освіти значною мірою зумовлене й тим, що учасники освітнього процесу перебувають у різних містах, країнах і часових поясах, а це ускладнює організацію синхронної взаємодії між ними. Умови дистанційної взаємодії суттєво змінюють сприйняття зовнішності фахівця спеціальної освіти, оскільки воно фактично зводиться до візуальної «картинки» на екрані, яка не передає повноти невербальної поведінки,

просторової присутності та загального педагогічного впливу. Багато аспектів професійного іміджу (міміка, жести, постава, природна взаємодія з освітнім середовищем) залишаються поза безпосереднім сприйняттям, що звужує цілісність образу педагога. У відповідь на це фахівці часто починають більш свідомо контролювати свій візуальний образ у кадрі, звертаючи увагу на одяг, фон, освітлення та загальну презентабельність. Водночас деякі елементи природної педагогічної поведінки редукуються або втрачають свою спонтанність через орієнтацію на технічні умови онлайн-формату. Отже професійний імідж дедалі більше конструюється як цифровий образ, що впливає на сприйняття педагога аудиторією через обмежений візуальний канал комунікації.

Водночас варто зазначити, що воєнний стан і перехід до онлайн-формату роботи розширили можливості професійної комунікації фахівців спеціальної освіти. Зокрема, суттєво зросла доступність участі у професійних вебінарах, конференціях, тренінгах і методичних заходах, які проводяться як на рівні різних регіонів України, так і в міжнародному освітньому просторі. Це створило додаткові умови для підвищення професійної компетентності, обміну досвідом та ознайомлення з сучасними інноваційними практиками спеціальної та інклюзивної освіти. У результаті професійний імідж фахівця збагачується такими характеристиками, як відкритість до професійної взаємодії, безперервний розвиток і інтеграція в ширші освітні спільноти. Все це позитивно впливає на професійну репутацію, підсилюючи сприйняття спеціального педагога як сучасного, мобільного та конкурентоспроможного фахівця, здатного діяти в умовах глобалізованого освітнього простору.

Незважаючи на руйнування освітньої інфраструктури, обмеженість матеріально-технічних ресурсів та складні умови організації освітнього процесу, воєнний стан стимулював активне використання цифрових платформ і онлайн-інструментів у спеціальній освіті. Педагоги отримали доступ до широкого спектра освітніх додатків, інтерактивних сервісів і корекційно-розвиткових ресурсів, що дозволяє урізноманітнювати зміст занять, підвищувати рівень залученості дітей та забезпечувати індивідуалізацію навчання відповідно до їхніх особливих освітніх потреб. Це особливо важливо для дітей із когнітивними,

мовленнєвими чи сенсорними порушеннями, для яких візуалізація, інтерактивність і багаторазове повторення матеріалу є ключовими умовами засвоєння знань.

Використання цифрових інструментів також створює розширені можливості для професійної творчості педагога, зокрема у створенні адаптованих дидактичних матеріалів, інтерактивних вправ, візуальних підказок, ігор для розвитку пізнавальних процесів та мовлення. Фахівці спеціальної освіти активно застосовують платформи для відеозв'язку, онлайн-дошки, мобільні застосунки для розвитку уваги, пам'яті, мислення, а також спеціалізовані ресурси для корекційної роботи. Таким чином дефіцит традиційних матеріалів частково компенсується, а освітній процес стає більш гнучким і доступним у різних умовах навчання.

Волонтерська практика фахівців спеціальної освіти в умовах воєнного стану виступає потужним чинником формування саме позитивного професійного іміджу, оскільки демонструє їхню соціальну відповідальність, гуманістичну спрямованість та готовність діяти в інтересах дитини навіть поза межами посадових обов'язків. Педагог у сучасних умовах постає як виконавець освітніх програм і водночас як активний учасник суспільних процесів, здатний оперативно реагувати на кризові виклики та надавати підтримку найбільш уразливим категоріям дітей. Поширеною практикою під час війни є участь спеціальних педагогів і психологів у волонтерських проєктах і організаціях, серед яких, БО «БФ Волонтери: Дорослі-Дітям», БО «Благодійний фонд «Україна це ти», БФ «Жовто-блакитні крила» та багато інших.

У межах діяльності подібних організацій фахівці спеціальної освіти надають психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу дітям, організують індивідуальні та групові заняття, проводять консультативну роботу з батьками, а також беруть участь у створенні безпечного й підтримувального освітнього середовища. Одним із напрямів діяльності постає реалізація програм психоемоційної підтримки дітей, які пережили травматичний досвід, що вимагає високого рівня професійної підготовки, емпатійності та стресостійкості. Окрім цього, фахівці долучаються до розроблення та адаптації

навчально-методичних матеріалів відповідно до актуальних потреб дітей з ООП в умовах кризи. Інформація про те, що фахівець бере участь в подібних заходах сприяє утвердженню його позитивного професійного іміджу як компетентного, відповідального та соціально активного педагога, для якого професія є свідомим вибором, виявом особистісних цінностей та активної громадянської позиції.

Допомога педагогів Збройним Силам України виступає вагомим чинником формування їхнього позитивного професійного іміджу, оскільки засвідчує високий рівень громадянської свідомості, патріотизму та соціальної відповідальності. Вчителі, психологи, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів залучаються до участі у волонтерських ініціативах, благодійних зборах, організації освітніх і психологічних заходів на підтримку військовослужбовців та їхніх родин. Така активність підсилює сприйняття педагога як особистості, яка не просто виконує свої професійні обов'язки, але й активно долучається до захисту держави на своєму рівні. У суспільства це викликає довіру до фахівця та підвищує його авторитет у професійних і суспільних колах.

Звернемо увагу, що розглянуті підходи до формування позитивного іміджу фахівця спеціальної освіти працюють лише за умови його внутрішньої автентичності та ціннісної узгодженості професійної поведінки. Професійний імідж не повинен перетворюватися на зовнішню «маску» або штучно сконструйований образ, який не відображає реальних переконань і практичних дій педагога. Його ефективність забезпечується тоді, коли декларовані цінності повністю співпадають із щоденною професійною діяльністю, стилем взаємодії та прийняттям рішень. У такому випадку імідж стає органічним проявом особистості фахівця, а не засобом зовнішнього прикриття.

Окреслюючи перспективи формування позитивного професійного іміджу фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного часу та зростаючих суспільних очікувань, вбачаємо потребу у чітко визначених професійних орієнтирах, які допоможуть педагогу ефективно організовувати власну діяльність і зберігати професійну стійкість. Йдеться, зокрема, про раціональне планування робочого часу, розвиток навичок саморегуляції та психологічного відновлення, що є запорукою запобігання емоційному вигоранню. Важливими також вважаємо

орієнтири на гнучкість у виборі форм і методів навчання, готовність працювати в змішаних і дистанційних форматах, а також постійне оновлення цифрових і методичних компетентностей. Це зумовлено необхідністю швидкої адаптації освітнього процесу до змінних умов воєнного часу, коли традиційні моделі навчання часто є недоступними або обмеженими. Крім того, такі орієнтири забезпечують ефективність індивідуалізації навчання та підтримку безперервності освітньо-корекційної роботи з дітьми з ООП.

Окремо варто підкреслити необхідність дотримання ціннісної узгодженості поведінки й зовнішнього вигляду педагога з професійною етикою, гуманістичною позицією та громадянською відповідальністю, що в сукупності визначає цілісність його професійного іміджу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, професійний імідж фахівця спеціальної освіти в умовах воєнного часу зазнає глибоких і системних трансформацій, зумовлених комплексною зміною соціокультурного та освітнього контексту його професійної діяльності. Він набуває багатовимірної структури, яка охоплює когнітивну, емоційно-ціннісну, поведінкову, візуальну та цифрову компоненти, що перебувають у тісній взаємодії та взаємозумовленості. У сучасних умовах особливої значущості набувають цифрова компетентність, здатність до професійної мобільності, стресостійкість, організованість і гнучкість у виборі форм та методів педагогічної діяльності.

Водночас відбувається переосмислення змісту професійної взаємодії, де зростає роль дистанційних форматів, міждисциплінарної співпраці та нових моделей педагогічної самопрезентації. Окремо треба підкреслити, що важливим чинником формування позитивного професійного іміджу виступає волонтерська діяльність фахівців спеціальної освіти, яка демонструє їхню соціальну активність, гуманістичну спрямованість і готовність до підтримки дітей та суспільства в кризових умовах. Водночас принципового значення набуває відповідність професійного іміджу реальним цінностям і щоденній діяльності педагога, оскільки лише за умови ціннісної автентичності імідж не перетворюється на формальну зовнішню конструкцію, а стає органічним відображенням особистості фахівця.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю глибшого наукового аналізу механізмів формування та розвитку професійного іміджу фахівця спеціальної освіти, зокрема в аспекті узгодження його ціннісної, поведінкової та цифрової складових, а також розробкою ефективних стратегій його підтримки й оптимізації в умовах кризових соціальних викликів та підвищеного професійного навантаження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беліченко, Л. (2023). Формування позитивного іміджу фахівця: ознаки, механізми та технології. *Вісник Національного університету оборони України*, 72(2), 12–20. DOI : <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-12-20>.
2. Білозерська, С. (2022). Аксиологічні основи формування професійного іміджу майбутнього педагога. *Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського*, 33 (2), 133–135.
3. Копанева, К. (2023). Звільнили виховательку за фото у купальнику: суд ухвалив виплатити їй понад 120 тисяч гривень компенсації. Вебсайт «Факти». Матеріал ЗМІ. URL: <https://fakty.ua/416840-uvolili-vospitatelnicu-za-foto-v-kupalnike-sud-postanovil-vyplatit-poterpevshej-bolee-120-tysyach-griven-kompensacii>.
4. Куземко, Л. В. (2020). Формування іміджу педагога як складник його особистісно-професійного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 71 (2), 127–131. DOI : <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.24>.
5. Лебідь, О. В. & Олійник, І. В. (2025). Формування позитивного іміджу майбутнього викладача образотворчого мистецтва позашкільного закладу освіти в умовах професійної підготовки. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 18. DOI : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1016/900>
6. Навроцька, М. М. (2014). Імідж педагога в освітньому просторі. *Таврійський вісник освіти*. 1(1), 8-12. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1(1)_4).
7. Писарчук, О. Т. (2018). Формування іміджу вчителя початкової школи в умовах освітньо-розвивального середовища. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*, 40, 134–141.
8. Присяжнюк, Л. А. & Томаш Кук. (2019). Формування позитивного іміджу закладу загальної середньої освіти в контексті його інноваційного розвитку. *Молодий вчений*, 5.2 (69.2), 19-25.
9. Савченко, Н. (2018). Професійний імідж викладача як складова його педагогічної майстерності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 17, 91-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2018_17_14.
10. Столярчук, О. А. (2017). Динаміка професійного універсуму майбутніх фахівців. *Теорія і практика сучасної психології*, 2, 48-53 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpcp_2017_2_12.

11. Томіліна, С. С. (2006). Аналіз трактування поняття «професійний імідж» у науковій літературі. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 14, 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2006_14_16.

REFERENCES

1. Belichenko, L. (2023). Formuvannia pozytyvnoho imidzhu fakhivtsia: oznaky, mekhanizmy ta tekhnologii [Formation of a positive image of a specialist: signs, mechanisms and technologies]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 72(2), 12–20. DOI : <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-12-20> [in Ukrainian].
2. Bilozerska, S. (2022). Aksiolohichni osnovy formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnoho pedahoha [Axiological foundations of the formation of the professional image of a future teacher]. *Vcheni zapysky TNU im. V. Vernadskoho*, 33 (2), 133–135 [in Ukrainian].
3. Kopanieva, K. (2023). Zvilnyly vykhovatelku za foto u kupalnyku: sud ukhvalyv vyplatyty yii ponad 120 tysiach hryven kompensatsii [Teacher dismissed for a photo in a swimsuit: the court decided to pay her over 120 thousand hryvnias in compensation]. *Website «Fakty»*. Media material. URL: <https://fakty.ua/416840-uvolili-vospitatelnicu-za-foto-v-kupalnike-sud-postanovil-vyplatit-poterpevshej-bolee-120-tysyach-griven-kompensacii> [in Ukrainian].
4. Kuzemko, L. V. (2020). Formuvannia imidzhu pedahoha yak skladnyk yoho osobystisno-profesiinoho rozvytku [Formation of the image of a teacher as a component of his personal and professional development]. *Pedahohika formuvannia tvorehoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 71 (2), 127–131. DOI : <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.24> [in Ukrainian].
5. Lebid, O. V., & Oliinyk, I. V. (2025). Formuvannia pozytyvnoho imidzhu maibutnoho vykladacha obrazotvorchoho mystetstva pozashkilnoho zakladu osvity v umovakh profesiinoi pidhotovky [Formation of a positive image of a future teacher of fine arts of an out-of-school educational institution in the conditions of professional training]. *Pedahohichna Akademiia: naukovy zapysky*, 18. DOI : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1016/900> [in Ukrainian].
6. Navrotska, M. M. (2014). Imidzh pedahoha v osvitnomu prostori [The image of a teacher in the educational space]. *Tavriiskyi visnyk osvity*. 1(1), 8-12. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1(1)_4) [in Ukrainian].
7. Pysarchuk, O. T. (2018). Formuvannia imidzhu vchytelia pochatkovoї shkoly v umovakh osvitno-rozvyvalnoho seredovyscha [Formation of the image of a primary school teacher in the conditions of an educational and developmental environment]. *Pedahohichniy almanakh: Collection of Scientific Works*, 40, 134–141 [in Ukrainian].
8. Prysiazhniuk, L. A. & Tomash Kuk. (2019). Formuvannia pozytyvnoho imidzhu zakladu zahalnoi serednoi osvity v konteksti yoho innovatsiinoho rozvytku [Formation of a positive image of a general secondary education institution in the context of its innovative development]. *Molodyi vchenyi*, 5.2 (69.2), 19-25 [in Ukrainian].
9. Savchenko, N. (2018). Profesiinyi imidzh vykladacha yak skladova yoho pedahohichnoi maisternosti [The professional image of a teacher as a component of his pedagogical skills]. *Problemy*

pidhotovky suchasnoho vchytelia, 17, 91-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2018_17_14 [in Ukrainian].

10. Stoliarchuk, O. A. (2017). Dynamika profesiinoho universumu maibutnikh fakhivtsiv [Dynamics of the professional universe of future specialists]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, 2, 48-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpcp_2017_2_12 [in Ukrainian].

11. Tomilina, S. S. (2006). Analiz traktuvannia poniattia «profesiinyi imidzh» u naukovii literaturi [Analysis of the interpretation of the concept of «professional image» in the scientific literature]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*, 14, 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2006_14_16 [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2026

Прорецензовано 28.04.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 159.9.019:616.89

Суховієнко Наталія,

кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії, сурдопедагог,

сертифікований гештальт-психотерапевт,

викладач кафедри початкової і спеціальної освіти

chrysantemum14@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-0528-9494

ResearcherID HNB-5934-2023

Sukhoviienko Nataliia,

PhD (Pedagogical Sciences), speech therapist of the highest category,

deaf educator, certified Gestalt psychotherapist,

Lecturer, Department of Primary and Special Education

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

вул. Дашковича 24, 18000, Черкаси, Україна

Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy,

24, Dashkovycha St., 18000, Cherkasy, Ukraine